

TÜRKİYE'DE KİT'LERİN OLUŞUMU VE ÖZELLEŞTİRME

Ali YİĞİT

GİRİŞ

Ülkemiz ekonomisi içerisindeki görece önemleri ile sürekli gündemde olan KİT'lerin, KİT kavramını doğuran koşulların ve KİT'lere yönelik siyasi tercihlerin, ülke özelinde dünyada konjonktürü ile beraber değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde de belirli bir dönem sermaye birikim modelinin temel taşları olan KİT'ler, 1929'da yaşanan ekonomik bunalıma yönelik Keynesyen politikaların yoğunlaştırdığı devletçi çözüm arayışlarının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Devletin ekonomik yaşam içindeki doğrudan düzenleyici ve girişimci olarak yer alması, kilit endüstrilerde yatırım ve üretim faaliyetlerinin yürütülmesi, altyapı oluşturulması, sermaye ve bilgi birikimine katkı sağlama ve genel anlamda ekonomilere yön verilmesi amaçlarından kaynaklanmıştır. Gelişmişlik düzeyleri birbirinden farklı piyasa ekonomisine sahip birçok ülkede büyüklükleri ve kapsamı değişik boyutlarda KİT'ler oluşmuştur. Bu sektörler esas olarak ulusallaştırman sanayilerden ve bizzat devlet tarafından girişimlerden meydana gelmiştir.

I. Dünya Savaşı sonrasında genel eğilimi olarak saptanabilecek devletçi yaklaşımlar, piyasa ekonomisinin büyük bunalımı yaşadığı 1970'lerde tam tersi yaklaşımlara yerini bırakmıştır. Yaşanan bunalımın, büyüme hızlarının düşmesi ve stagflasyon olgusunun, temelinde devletçi müdahale ve devletin ekonomik yaşam içindeki konumunu gören yaklaşımlar, çözümü kamunun ekonomik etkinliğini güçlendirmekte görmek, klasik iktisadın devlete yüklediği görevlerin, günümüz koşullarıyla yeniden tanımlanmasıyla ulaşılan hacim dışındaki faaliyetlerin özelleştirilmesinin gerekliliği kabul edilmektedir. Akademik tartışmaların, devletin ekonomiye müdahale edip etmemesi gerekliliği üzerinde değil, bu müdahalenin derecesi üzerinde olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır.

Uluslararası boyutta gözlenen gelişmeler, ülkemizde de kamu işletmeciliği konusunu gündeme getirmiş, kamu girişimlerinin yeniden düzenlenmesi ile ilgili çalışmaların önemli bir parçası olarak özelleştirme karşımıza çıkmıştır.

Gayri Safi Milli Hasıla'nın cari fiyatlarla ortalama % 20'sini, ülkemiz istihdamının % 10'unu, kamu sabit sermaye yatırımlarının % 70'i ve sanayi üretiminin % 40'ini (1) oluşturan, piyasa mekanizmasının ve özel işletmelerin yetersizlik ve eksikliği gidermek için devletin kullandığı araçlardan biri olma özelliğini koruyan, KİT'lere yönelik özelleştirme programının, yaşanan bunalımın nedenlerine yönelik saptamaların geçerliliği ölçüsünde anlam kazanacağı unutulmamalıdır.

Hükümet sözcülerinin "Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik reformu" şeklindeki iddialarının doğracağı ekonomik sonuçlar bu noktada önem kazanmaktadır. Varolan kaynakların optimum kullanımı pek çok kişinin refahı ile yakından ilgilidir.

BÖLÜM 1:

TÜRKİYE'DE DEVLETÇİLİK VE KİTLER

I- Tanımlar

Özelleştirme konusuna açıklık getirebilmek açısından KİT'lerin oluşma sürecini iyi anlamak gerektiği inandırıcıdır. Bunun için KİT ve devletçilik kavramlarını açıklamak yararlı olacaktır. KİT kavramı, sermayesinin tamamına veya yarısından fazlasına sahip olarak ya da diğer yollarla, devletin diğer kamu tüzel kişilerinin veya devletle anılan tüzel kişilerin yönetimine, yönetim organları vasıtasıyla hakim olduğu teşebbüs olarak tanımlanabilir (2).

Yani, mal veya hizmet üretmek amacıyla devletin oluşturduğu ekonomik kurumlardır.

Bir siyasi kavram olarak devletçilik ise devletin ekonomide müdahalesi, müdahalecilik olarak tanımlanabilir. Tanım bu şekilde konulduğunda devletçiliğin liberalizmin karşısı olduğunu söyleyebiliriz. Devletçilik anlayışı temel olarak kapitalist sistem içinde değerlendirilmeli ve aynı sistem içinde bir kalkınma modeli olarak benimsemiş olmak politik bir tercihtir.

II- Türkiye'de KİT'lerin Oluşumu: *

A- Osmanlı Devleti Döneminde KİT'ler:

Türkiye'de KİT'lerin oluşumu Osmanlı Devleti dönemine, 19. yüzyıla dayanır. Bu dönemde kurulan KİT'lerin çoğunluğu askeri gereksinimlere yöneliktir. İlk olarak 1816 tarihinde Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası kurulmuştur. Bundan daha önceki tarihlerde de özellikle tophane, tersane, baruthane gibi tesislerle, madencilik alanında çalışan KİT benzeri kuruluşların varlığı bilinmektedir.

1838'de kurulan Feshane Fes Fabrikası, 1847'de kurulan Bakırköy Bez Fabrikası, 1866'da kurulan Hereke Fabrikası devrin önemli KİT'lerindendir (3). Daha sonraki yıllarda, 1843'te Osmanlı Denizyolu İşletmesi, 1863'de Küçük Memleket Sandığı, 1882'de 1888 yılında Ziraat Bankası'na dönüştürülen Menfi Sandıkları, 1917'de İtibari Milli Bankası kurulmuştur (4).

B- Cumhuriyet Döneminde KİT'ler:

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra ekonomik düzenlemelere gidilmiş ve ülkenin hızla kalkınması amacıyla çeşitli kanunlar çıkarılmıştır. Ve 17 Şubat 1923'te çeşitli meslek gruplarının katılımıyla İzmir'de bir İktisat Kongresi düzenlenmiştir.

Savaş sonrası iktidara egemen olan asker, sivil aydınlar

(*) Çalışmanın bu bölümünde Korkut Boratav'ın Türkiye'de Devletçilik adlı kitabından yararlanılmıştır.

ve bürokratlardır. Bu dönemde iktidarın yapısını belli bir sınıfsal kesime dayandırmak güçtür, bir geçiş süreci yaşanmaktadır. İzmir İktisat Kongresi bu açıdan yorumlandığında iktidarın sınıfsal niteliğini oluşturmada belirleyici olduğunu söyleyebiliriz.

Kongre tüm toplumsal kesimleri kapsamayı hedeflemiş ve kongrede çeşitli illerden çiftçi, tüccar, sanayici ve amele temsilcileri hazır bulunmuşlardır. Fakat işçi temsilcilerinin belirlenmesinde İstanbul Tüccar Birliği etkin olmuş ve kurduğu paravan işçi birliklerinden temsilcileri kongreye göndermişlerdir. İlginçtir, yazar Aka Gündüz Kütahya'dan işçi temsilcisi olarak kongreye katılmıştır.

Kongre sonunda liberal bir ekonomik anlayış benimsenmiştir (1923-31 arası). Bu liberalizmin temelinde savaş sırasında işgalcilerle işbirliğine giden azınlık sermayesinin tasfiyesi ve yerli sanayicinin geliştirilmesi fikri egemendir. Bu dönem liberal olmakla birlikte Teşviki Sanayi Kanunu ile özel kesim lehine devletin bir müdahalesi söz konusudur. Osmanlı devletinden devralınan bazı tekel-ler, tuz, petrol, benzin, barut vb. tekelleri Teşvik-i Sanayi Kanunu ile özel kesime devredilmiştir. 1923'ü izleyen yıllarda biçimsel olarak devlet inhisarında olan birçok ekonomik faaliyet dönemin genel atmosferine uyarak imtiyazlı özel veya yabancı şirketlere verilmiştir (5).

İş Bankası bu dönemde kurulmuştur ve tam bir çıkar grubunu temsil eder. Daha sonra CHP içindeki İş Bankası grubu Fransızca'da çıkarıcı anlamına gelen aferist grubu olarak anılmaktadır.

Çok önemli bir kuruluş olmasına rağmen temsil ettiği eğilimler bakımından İş Bankası istisnai tek olgu değildir. Gündüz ökcün'ün bir araştırmasında, 1923-30 arasında yabancı sermaye ile ortaklık yapan Türk Anonim Şirketlerinde kurucu; hissedar veya yönetim kurulu üyesi olarak rol almış çok sayıda siyasi isme rastlanmaktadır. Mahmut Celal (Bayar), Yunus Nadi, Kılıç Ali vs. ön plana çıkmaktadırlar. Bunların içinde ön plana çıkan Celal Bayandır. Siemens, Zingal ve kibrit inhisarları olmak üzere Celal Bayar sekiz anonim şirkete ortaktır (6).

1923-30 arasında savaş sırasındaki radikal düşünce terk edilmiştir. Kapitülasyonların emperyalizmin bir uzantısı olduğunu gören görüş bu dönemde egemendir. Fakat bu görüş temelde yerli sanayiciyi ön plana çıkarmıştır. 1923'te Mustafa Kemal Atatürk dışa bağımlı kalmanın sakıncalarına değinmiştir. Bünye-i devleti yaşatmak için harice müracaat etmeksizin memleketin menabi ve varidatıyla temini... idare tedbirlerini bulmak lazım ve mümkündür (7). Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Antlaşması'nın 46-57 maddeleri ile Osmanlı Devleti borçlarının üçte ikisini yani 84 5897495 altın liralık kısmını üstlenmiştir. Ve taksitler 1929 yılında başlamıştır. 1929 bunalımı ödemeleri güçleştirmiştir. Bu dönemde dış ödemeler ve bunalım nedeniyle Türk parasının değerinin düşmesi üzerine Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu (TPKKK) çıkarılmıştır.

1930'larda resmi çevrelerde devletçilik fikri ve anti yabancı sermaye fikri egemen olmaya başlamıştır. Fakat bu dönemde henüz devletçilik fikri içi boş bir kavramdır, gerçek anlamını bulamamıştır.

Fikrin gelişmesiyle tasarruf ve yerli mallar haTtaları düzenlenmiştir. TPKKK ile birlikte Merkez Bankası kurulmuştur. 1930 Haziran'ında kurulan bankaya İş Bankası grubu muhalefet etmiş ve Merkez Bankası fonksiyonlarının İş Bankası tarafından yürütülmesini istemişlerdir. Bu çıkar grubu ile İsmet Paşa'nın ekonomik görüş olarak ilk çatışmalarıdır. Celal Bayar, İsmet Paşa çatışması özünde liberalizm-devletçilik çatışmasıdır (8).

İsmet Paşa, yeni yatırımlar yaparken temel amaçlarının devletçilik olduğunu açıkça belirtmiş fakat özellikle yeni demiryolları bitmeden yabancıların elindeki demiryolları devletleştirilmemiştir. Bu tamamen bir nakit sorunudur. İsmet Paşa bu devletçilik konusunda şunları söylemiştir (9); Milli iktisat bahsinde açıktan açığa kendini yemekten kurtulmak sonra aktif bir iktisadi inkişafa girmek, hükümetçe ve milletçe birçok teşkilatının ve milli teşekküllerin iktisadın her sahasında müdahaleleri zaruri görülüyor. Bizim takip edeceğimiz yol... mütemadiyen kendimizi teçhiz etmek ve ...ferdi ve çaresiz kalan müstahsil ve müstehliklerimizi teşkilatlarla takviye etmeye çalışmaktır. Hatta... kendilerini ferdiyetçi ve liberal zannedenlerin bile bir zaruret karşısında hükümetin yardım için teşkilatları olmasından şikayet etmeleri manidar değil midir? Bu sebeplerdir ki, hükümetin memleket iktisadiyatına her sahada yardımcı müdahalesi lazımdır.

İsmet Paşa'da KiT'lerin düzenleyici bir kurumlar olduğu fikri egemendi ve bu konuda; "inhisar idarelerinin (devlet tekellerinin) çalıştıkları sahadan nazımlık vazifeleri söz götürmez" (10) demektedir.

1931 yılında devletçilik fikri iyice şekillenmiş ve CHF programına girmiştir. Devletçilik şu şekilde tanımlanmaktadır; (11)

Ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirmek için milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icab ettirdiği işlerde bilhassa iktisadi sahada devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır.

İsmet Paşa liberallerle girdiği tartışmalarda öz kaynaklara dönmeyi ve devletçiliği ön plana çıkarmaktadır. Bu konuda şunları söylemiştir; (12) Memleketi inkişaf ettirmek için harici istikrazdan başkaca çare yoktur... propagandasını işitiyoruz... mazi tecrübeleri... istikrazların milli noktai nazardan taşınmayacak kadar ağır şeraitini gösteriyor... hariçten gelecek lütuflara teslimiyetin... karşılığı olan şartı anlamak müşkül müdür.

5 Şubat 1937'de devletçilik resmen Anayasa'ya girmiştir. Tartışmalar sırasında Recep Peker liberalizme çatmıştır ve şunları söylemiştir; "liberalizm, bir kısım yurttaşları diğer yurttaşlara istismar ettirmeye açık bir kapı demektir."

Bu düşünce bugün de güncelliğini korumaktadır. Alt gelir gruplarının korunması her zaman liberalleri rahatsız etmiştir.

III - SONUÇ:

Yeni Türkiye Cumhuriyeti 1923-30 arası liberal bir siyaset izlemiştir. 1930'lara doğru öz kaynaklara dönme ve devletçilik fikri şekillenmeye başlamış ve ekonomimizin temel taşları olan KİT'ler bu anlayışın ürünü olarak kurulmuşlar ve bugünlere kadar gelmişlerdir. Aynı yıllarda Osmanlı borçları ödenmiş ve 1929 bunalımından ekonomi fazla sarsılmadan çıkarılmıştır. Dış ticarete getirilen kısıtlamalarla dış ticaret ihracat lehine fazlalık göstermiştir.

1939-45 arası savaş yıllarıdır. 1946-50 arası ise liberalizm yeniden ağır basmış ve resmiyette olması bile fiiliyatta devletçilik anlayışı terk edilmiştir.

Daha sonraki dönemlere ülkemizde özelleştirme girişimleri şeklinde ileride değinilecektir.

T'ELEKS ••• NOT•••
VURRI A **Özelkştimenin**
reklam faturası 1.2 milyar
TÜRKİYE'deki ilk özelleştirme uygulaması olan TMatos hisselerinin halka satışında, **reklama 1 milyar 2723 milyon lira** harcadı. **Teletaş hisselerinin tanıtımı** amacıyla yapılan reklam harcamalarında, **en büyük payı 761 milyon 240 bin lira** ile televizyon **aldı**. T«Ma» hisseleri için gazete ve dergilere verilen **ilanlar** içki de. **toplam 511 milyon 645 bin lira** ödendi.

BÖLÜM 2- ÖZELLEŞTİRME

I- ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI VE KİT'LER:

A- Tanımlar:

İngilizce literatürde "privatization" veya kamulaştırmanın tersi olarak "denationalisation" ya da serbestleştirme anlamında kullanılan "liberalisation", yani günümüz moda deyimiyle özelleştirme için standart bir tanım vermek güçtür. Yalnız genel kabul gören bir tanıma da vardır: Özelleştirme, kamu mülkiyeti olan KİP'leri özel girişimciye, özel sermayeye, bedeli karşılığı satmaktır. Burada

özel kişiyi genel olarak kamu desteğine sahip olmayan kişi ya da kuruluşlar olarak tanımlayabiliriz.

Özelleştirmenin değişik uygulama biçimleri, onun değişik biçimlerde tanımlanmasını da getirmektedir. Bazı kaynaklarda özelleştirme denilince yönetimin özel kişilere devredilmesi, profesyonelleştirilmesi de anlaşılmaktadır. Bu durumda mülkiyet eski biçimini korurken karar alma hakkı özel kişilerin elinde kalmaktadır.

B- KİT'lerin Ortaya Çıkış Nedenleri:

Üretimin yetersiz olduğu gelişmekte olan ülkelerde KİT'ler önemli bir ekonomik güce sahiptir. Bunların oluşma nedenleri genelde kendi kendine yeten bir ekonomik model anlayışının sonucu olarak siyasidir. KİT'lerin ortaya çıkış nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

— Kendi kendine yeten bir ekonomik anlayışın ürünüdürler.

— Bazı alanlarda devletin teknolojik öncülük etmek istemesi sonucu oluşmuşlardır.

— Bazı alanlarda planlı ekonomi dışı oluşmuş tekeli ortadan kaldırmak için devletin o alanda üretime geçmesi sonucu ortaya çıkmışlardır.

— Teknolojiyi geliştirmek için kurulmuşlardır (Japonya'da olduğu gibi).

— Bölgesel olarak istihdamı düzenlemek için kurulmuşlardır.

— Sosyal devlet anlayışı içinde hizmet amaçlı olarak kurulmuşlardır. Temel ihtiyaçlar ve hizmetlerde devletin kâr amacı gütmeksizin oluşturduğu KİT'ler de vardır (Sağlık hizmetleri, posta hizmetleri, elektrik ve havagazi dağıtım kuruluşları gibi).

— Ekonominin belli bir alanında teknolojik geri kalmanın engellemesi için oluşturulanları vardır.

— Devletin özel sektör işletmesine el koyması şeklinde de KİT'ler oluşabilir. Fransa Renault, İspanya Rumasa örneği, ya da yukardakilerin hepsini de içerecek biçimde ekonomide devletçiliği, devletin öncülüğünü kabul eden bir anlayışın sonucu olarak kurulmuşlardır.

C- Özelleştirilmeye Gidilmesinin Nedenleri:

Özelleştirmenin çokçeşitli nedenleri olabilir. Bunların önemli bölümü politiktir. Bu tür nedenler tartışma, hatta çekişme konusudur (13). Yani ekonomide liberal bir anlayışın ürünü olabilir.

Özellikle üretimin kısıtlı olduğu ülkelerde, gelişmekte olan ülkelerde halkın devletten beklentisi fazladır. Devlet bir an önce temel gereksinimleri karşılamak zorundadır. Bu zorunlulukla siyasi tercih sonucu kurulmuş olan KİT'ler yine bir siyasi tercih sonucu özelleştirilmektedir.

— KİP'ler kuruluş amacı olarak kendi kurum çıkarlarını değil, devlet çıkarlarını düşünmek zorundadır. Bu yüzden KİT'lere tanınan avantajlarda dikkatli olunmazsa KİP'ler içinde atıl kapasiteler oluşabilir. Bu durum özelleştirmeye gidilme nedenlerinin başında yer alır.

— Özelleştirmenin önemli nedenlerinin birisi de nasıl KİP'ler siyasi bir tercih sonucu kurulmuşsa, yine siyasi

tercih sonucu özelleştirilmesidir. Öteden beri özel sektörde KİT'lerin ülke için yük olduğu inancı yaygındır. Bu kısmen doğrudur. Kuruluş yeri açısından, verimlilik açısından olumlu not alamayan KİPler vardır. Fakat zaten KİT'lerin bir amacı da hizmet ve istihdamdır. Bu sonuç amaçla çalışmamaktadır. "İşletmede akılcı ve yetkili yönetim oluşturma, gereken ölçüde kadro tespiti ve uygun personel alımı gibi koşullarda ciddi olumsuzluklar KİPlerin tabiatında vardır" (14).

— KİPlerin maliyet yüksekliliği vardır. Bu verimsizlikten ve istihdam amaçlı olmasından kaynaklanır. Bu maliyet yüksekliliği de özelleştirme nedeni olabilir.

— KİT ürünlerinde kalite düşüklüğü vardır. Bunun nedeni denetim yoksunluğudur.

— KİT'ler planlı bir ekonominin parçaları olmalarına rağmen üretimde isabetli planlama yapamamaktadırlar.

— "Dünya Bankası "IBRD", Uluslararası Para Fonu "IMP gibi kuruluşlar yapı olarak KİT'lere karşıdır. KİPlerin kamu harcamalarını artırdığı savurganlık içerisinde oldukları ve enflasyonun en önemli nedenlerinden olduğu gerekçesiyle karşıdır.

— "Dünya Bankası'ndan borç almak veya IMF'den destek almak için kapılarını çalan devletlere, KİPleri kendi başlarına bırakmak, mümkünse özelleştirme önerisi yapılmaktadır" (15). IBRD, IMF gibi kurumlar KİPlerin etkinliğini artırmak için gerekli tasarruf sağlamadığından bunları yabancı sermayenin alacağından bahsetmektedirler. OECD diğer uluslararası kuruluşlar gibi kesin özelleştirme değil de, dönemsel olarak özelleştirmeyi önermektedir.

— Özelleştirmenin temel nedeni KİT kurulmasına karşı olan bazı kuruluşlar ve bunların hükümetler üzerindeki baskısı da olabilir, örneğin Türkiye'de ikinci Demir-Çelik Fabrikası'nın kurulmasının devlet tarafından değil de, özerk olması koşuluyla 1960'larda ABD kredi vermiş ve Erdemir bu şekilde kurulmuştur.

— özelleştirmeye gidilmesinin en önemli nedenlerinden biri de malidir. Hükümet özel sektörün girmek istemediği, üstlenmekten korktuğu dev projeleri yapabilmek, bunlara kaynak sağlamak için, özel sektöre cazip gelebilecek küçük KİPleri satmak isteyebilir.

— Özelleştirmeye gidilmesinin bir nedeni de özel mülkiyetin tabana yayılması ve böylece demokrasinin gelişeceği inancıdır.

II- ÜLKEMİZDE ÖZELLEŞTİRME GİRİŞİMLERİ:

Devletçilik anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkan KİT'lerle ilgili ilk ciddi satış sözü "Ali İktisat Meclisinin 1933 yılına ilişkin raporunda geçmektedir.

"Devletin kendi teşebbüsüyle veya iştiraki ile vücuda gelecek sanayi hareketlerinde halkın kuruluş teşebbüslerine iştirakleri mümkün olduğunca teşvil olunmalı ve teşebbüs kökleşip de, muayyen ve emin bir kâr temin etmeye başladığı ve halkın iktisadi refahı müsait bulunduğu zaman, bu tesisler ilk fırsatta hususi teşebbüslere ve halka mal edilmelidir" denilmektedir.

Daha sonra 22-27 Mayıs 1948'de İstanbul Tüccar Derneği tarafından düzenlenen "Türkiye İktisat Kongresi"nin 4. maddesi "Devlet bunda böyle amme maliyetine haiz olmayan işletmelere devam etmemeli, yeni tesisler yapmamalı ve mevcut işletmeleri perdesiz hususi teşebbüslere ve kooperatiflere devretmek üzere esaslar hazırlanmalıdır" (6) demektedir.

Böylece ilk ciddi özelleştirme girişimleri ortaya çıkmıştır. Bu görüşlere DP sözcüleri de katılmaktadırlar. Ve hatta "Sonraki yıllarda bu partinin ekonomi danışmanlarının hazırlayıp yayınladığı Türkçe ve İngilizce broşürlerde ne götürüp ne getireceği belli olmayan bir biçimde uygulanacak liberal ekonominin bir gereği olarak KİT'lerin özel kesime devredileceği vurgulanmaktadır" (7).

DP'nin iktidara gelmesiyle KİT'lerin satışı şöyle dursun, bunların büyüklük ve sayıları gittikçe artmıştır.

1960'dan sonra ise KİT'leri satmak yerine bunların iyileştirilmesi için önlemler alınmıştır. Yeniden Düzenleme Komisyonu, KİT Reform Komisyonu, Özel İhtisas Komisyonu Raporları, Beş Yıllık ve Yıllık İcra Programları ile KİT'lerin etkinliği artırılmaya çalışılmıştır.

12 Eylül 1980'den sonraki dönemde özelleştirme ile ilgili ciddi çalışmalar gözlenmektedir. Bu çalışmalar özel komitelerce yürütülmüştür. Fakat bu çalışmalardan Ulusu Hükümeti'nin haberi vardır.

1980'den sonra KİT'ler üzerine ilk resmi çalışma ise Prof. Dr. Mustafa Aysan'ın bütçe maliye-plan komisyonu başkanı olduğu zaman yapılmış ve Aysan "özelleştirmeye olanak veren bir şirketleşmeyi ve holdingler halinde örgütlenmeyi içeren, güncel siyasi dalgalanmalardan etkilenmeden, ekonomik gerçeklere ve işletmecilik kurallarına göre çalışma olanakları sağlayan bir yapı" önermiştir (18). Fakat kabul görmemiştir.

Daha sonra Başbakan Ulusu'nun çağrısıyla KİT'lerin iyileştirilmesi ile ilgili 17 kişilik komisyon kurulmuş, fakat bunların önerileri de kabul edilmemiştir.

Geçmiş hükümetlerin aksine, özelleştirme ile ilgili ilk ciddi girişimler Özal Hükümeti'nce yapılmaktadır. İlk olarak 233 sayılı KHK ile KİPlerin koruyucusu durumunda olan Maliye Bakanlığı'ndan KİT'ler kurtararak yeni bir statü verilmiştir. Böylece KİT'ler Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlanmıştır.

ANAP, devletin doğrudan ekonomik faaliyette bulunması yerine, daha çok altyapı yatırımlarına yönelmesini ilke ol-

Özelleştirme ama nasıl?

Vecdi SEVİĞ yazıyor!

30 Nisan günü Başbakan Yardımcısı Kaya Erdem başkanlığında yapılan toplantıda özelleştirme için ilk somut adım atıldı. 22 şirketteki kamu hisselerinin satılması karan alındı. 22 kuruluştan 7'si gerçek anlamda

arak benimsemiştir. Bu ilke doğrultusunda 3 Haziran 1986'da özelleştirme kararnamesi Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Hükümetin inancı KITlerin ellerine verilen ulusal olanakları gereği gibi kullanmalarına statülerinin ve buna eklenen "devlet memuru eliyle işletmenin imkan vermediğidir. Bu ve diğer nedenlerle hükümet KITleri olabildiğince küçültmek kararında ısrarlıdır" (19).

Dünyadaki diğer uygulamalarda hükümete cesaret vermiştir. Hükümet bir başlangıç olarak ve bazı alanlarda satışın uygun olmaması dolayısıyla gelir ortaklığı senetleri çıkarmış ve bunları satmıştır. Köprü, baraj, PTTde olduğu gibi.

Asıl özelleştirmeye ise Morgan Bank tarafından hazırlanan Master Plan (ki bu plan KIT'lerin çalışanlara satılması, KIT'lerin hisse senedi yoluyla satılması, KITlerin tüm mülkiyetiyle özel sektöre devredilmesi ve KIT'lerin yabancılara satılması seçeneklerini sunmaktadır) çerçevesinde Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu İdaresi, Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu ilk elde satılacak KITleri belirlemiş ve Teletaş hisselerinin ilk kısmı Mart 1988'de satılmıştır. Bu satıştan ve satış sonrası denetimden yine Morgan Bank uzmanları sorumludur.

özelleştirme uygulamalarından sorumlu Devlet Bakanı Adnan Kahveci amaçlarını, "Temel felsefemiz, etkinliği artırmak ve kurumları Devlet'in dışına çıkarmaktır. Böylece kurumlar yoğun devlet bürokrasisinden çıkıp, daha verimli olacaklardır. Bugün KITlerin birçoğunun borcu vardır. Özelleştirme ile bunların etkinliği artacağından kârları artacak ve Devlet'e yük olmaktan kurtulacaklardır. Özelleştirme ile KIT'ler kaliteli ve ucuz üretime yönelecek, ekonomi yeni bir dinamizm kazanacaktır. Teknoloji transferi ve ihracat artacaktır... KITleri satarken Devlet'e gelir sağlamayı en son düşünüyoruz" (20) şeklinde açıklamıştır.

"Mülkiyeti tabana yaymak ve vatandaşta tasarruf bilinci geliştirmek gibi" amaçları olduğu ve "Türkiye'ye girmiş ve pasif duran altınların aktif yatırıma dönüşeceği" de savunulmaktadır.

Adnan Kahveci özelleştirmeye gidilirken bir amaçlarının da yabancı sermayeyi çekmek olduğunu bildirmektedir. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun 1984'de Morgan Guaranty Firması'na hazırlattığı raporda yabancı sermaye için, "... en önemli sorun, yabancı sermayenin başlamış olan yatırımlarda getirilen teknolojileri yeterli bulup bulmayacağı, ihracata dayalı bir yatırım politikasından ziyade, geçmiş yıllarda olduğu gibi yurt içi pazarlara yönelik bir stratejiyi belirlemeleri halinde, devirden beklenen makro faydanın sağlanıp sağlanamayacağıdır" (21) görüşü belirtilmektedir.

III- ÖZELLEŞTİRME İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER:

A- Partilerin Görüşleri:

a- SHP'nin Görüşleri: Türkiye'de devletçiliği ilke olarak benimseyen tek parti olan SHP özelleştirmeye de karşıdır.

2 Kasım 1985te yapılan olağanüstü parti kongresinde alınan kararlarda bu ilke ile ilgili şunlar söylenmektedir:

— Devletçilik ilkesi benimsenmiş ve karma ekonomi düzeni vurgulanmıştır.

— Piyasa ekonomisi benimsenmekte, bozuklukların ancak planlamayla giderileceği belirtilmektedir.

— Ekonomide belli koşullara bağlı olarak devletin öncülüğü kabul edilmektedir. 18.07.1986'da yaptığı basın toplantısında İnönü, KITlerin özelleştirilmesi halinde ekonominin büyüme hızının yavaşlayacağını, gelir dağılımının bozulacağını, özel tekellerin artacağını ve güçleneceğini belirtmiş ve KITlerin özelleştirilmelerine karşı olduklarını belirtmiştir (22). İnönü şöyle devam etmektedir:

"KITleri özelleştirmek istiyorlar. Yasayı da çıkardılar ve hızla ilerliyorlar. Hükümet önce kâr eden KIT'leri elden çıkarmak istiyor. Kâr etmeyenleri de kâr eden hale getirdikten sonra özelleştirmeye açacaklar. Bu durumda özelleştirmenin bir anlamı yok. KIT'lerin özelleştirilmesi gerekçesi ile gelir dağılımında bozukluk yaratacaklar ve halkın vergileriyle kurulmuş iktisadi işletmeleri, küçük bir kesimin kazanç kapısı haline getireceklerdir."

Haziran 1987'de yapılan SHP'nin 3. Olağanüstü Genel Kurultayı sonucu yayınlanan broşürde KIT'ler ve özelleştirme ile ilgili şu görüşler yer almıştır: (23)

"— SHP, KIT'lerin Türk ekonomisinin temel taşları olduğuna ve ülke ekonomisinin onların verimli çalışma ilkesine bağlı olduğuna inanmaktadır.

— KIT'lerde verimliliği artıracak yönetimler oluşturulacaktır.

— KIT'ler sosyal işlevlerini sürdüreceklerdir. Dar gelirli halkımız açısından yaşamsal önem taşıyan temel gıda, giyim, yakacak ve ısınma maddelerinin üretimine devam edilecek, satış mağazaları zinciri ile halka ulaşması sağlanacaktır.

— Ülkemizin sanayileşmesi sürecinde en güçlü araç KIT'ler olduğundan, stratejik ve yaşamsal öneme haiz malların üretiminde ve sanayileşmenin hızlandırılmasında, ekonominin teknoloji üreten sanayi yapısına kavuşturulması için KIT'ler yetkili ve sorumlu kılınacaktır.

— KIT'ler özel sektöre devredilirse, SHP iktidarında tekrar geri alınacaktır. Geçen zaman için de sorumluluk kabul edilmeyecektir."

b- DYP'nin Görüşleri: DYP eski Genel Başkan Yardımcısı İsmail Horal "Kâr etmeyen, az kâr eden ya da düşük verimle çalışan KIT'lerin satılmasından yana olduklarını" belirterek, "KITlerin kamuya yük olmadan çalışmalarının sağlanması gerektiğini" vurguluyor ve "kaynakların optimum kullanımı için KITlerin satılabileceğine" değiniyor (24).

DYP Eski Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk "Neden kâr eden KIT'leri özel sektöre ya da yabancı sermayeye devrederim? Hükümetin bu tutumunu akılcı bulmuyorum. Eğer KIT'leri özelleştiriyorum diye, özel sektörün elindeki kit kaynakları, yeni yatırımlar yerine, devlet yatırımlarını satın almaları için harcarsan, Türkiye'de ekonomik büyüme yavaşlar, işsizlik artar. Bırakalım KIT'ler devletin elinde kalsın, özel sektörü de yeni yatırım yapmaları için teşvik edelim. Böylece ekonomik büyüme hızlanmış ve işsizlik azalmış olur. Sonuçta KIT'lerin ekonomi

içindeki payı azalırken, özel sektörünkü artar" demektedir (25).

1987 genel seçim beyannamesinde KiT'lerle ilgili şu görüşlere yer verilmiştir:

"— KiT'lerin teker teker organizasyon, fonksiyon, üretim ve kârlılık incelemeleri yapılacak, kamuya yok olmak yerine kaynak yaratmalarını sağlayıcı tedbirler alınacaktır.

— Ekonomik ortam elverdiği ve sermaye piyasaları kaldıracığı ölçüde, KiT'lerin hisse senedi satışı yoluyla çalışanlarına ve özel kesime devredilme çalışmaları yapılacaktır.

— Özelleştirmede dünyadaki başarılı örnekler izlenecektir.

— Ekonomi büyüdükçe, sınırlı tutulan KiT'lerin ekonomideki etkinliği azalacaktır.

— KiTlerin serbest rekabet düzenine uyum sağlama-ları ve hisse senetlerinin tasarruf sahipleri tarafından talep edilir bir duruma getirilmesi ile bir paket program çerçevesinde özelleştirme gerçekleştirilecektir."

c-DSP'nin Görüşleri: 18.07.1986 tarihli Dünya Gazetesi'nde çıkan bir haberde Ecevit, partisinin görüşlerini şöyle belirtmiştir: "Üzal iktidarı KiT'leri özelleştirmekle devleti özelleştirmek istiyor. Devletin temel işlevleri niteliğindeki hizmetleri gören birçok kuruluş bile yabancılara satılacaktır. Bu tehlikeli bir gidiştir ve hesabı da mutlaka sorulmalıdır. Bizce tek çözüm, bu işletmelerde çalışanlara hem yetki hem sorumluluk verilmesidir. Böylece hem verimlilik artacak, hem de KiT'ler kâra geçecektir."

29 Şubat 1988 günü Türk-İş salonunda yapılan "Özelleştirme ve Endüstriyel Demokrasi" konulu panelde konuşan B. Ecevit, özelleştirmenin mülkiyeti tabana yaymada ve demokrasiyi geliştirmede bir araç olacağını belirtmiştir, özelleştirmeye karşı olmadıklarını fakat özelleştirilen KiT'lerin büyük holdinglerin ve özellikle uluslararası tekellerin eline geçmemesine dikkat çekmiştir. Özelleştirmede KiT çalışmalarına öncelik tanınmasını isteyen Ecevit, bazı temel mal ve hizmetlerin devlet eliyle yürütülmesi gereğine değinmiştir.

d- RP'nin Görüşleri: Özelleştirme yasasının 3 Haziran 1986'da yayınlanmasından sonra Refah Partisi'nin o zamanki başkanı Ahmet Tekdal, özelleştirmeye ilgili görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

"Hükümet zarar eden özel sektör firmalarını satın alırken, kâr eden KiT'leri satmak istiyor. Devlet özel sektörün hayır kurumu değildir. Hizmet ağırlıklı KiT ürünlerine devlet sübvansiyon uygulamalıdır. Mal üreten KiT'ler özel sektöre devredilebilir. Ama bu işlem özel sektörü kayıncı şekilde yapılmamalıdır" (26).

B- Sendikaların ve Meslek Kuruluşlarının Görüşleri

a- Türk-İş'in Görüşleri: Temmuz 1986'da Türk-İş Eğitim Sekreteri Kaya Özdemir özelleştirme ile ilgili şöyle demektedir:

"Hisselerin işçilere, çalışanlara satılmasını öngören bu model işçilerin yönetime katılması açısından da bir merrahale olacaktır. Hızla değişen bir dünyada yaşıyoruz. Bu da müspet düşünmeyi gerektiriyor. Bir şirkete ait payların çalışanlara satılması uluslararası ölçeklere de uygun düşer. Bugün çokuluslu şirketlerin de hisselerini işçilerine satabileceklerini görüyoruz." KiT personeline öncelik verilmesi gerektiğine değinen Özmedir şu görüşlere yer vermiştir:

"KiT'leri serbest piyasa ekonomisi içerisinde enflasyonun sebebi olarak gören zihniyet, onları özelleştirmeyi özel sermayeye devretmeyi kendi politikası icabı zorunlu görebilir. Önemli olan bu kuruluşların ülkenin sosyal gelişiminde oynadığı roldür. KiT'ler iyi yöneticiler elinde salt çıkar amacı olmaksızın da çağdaş bir gelişime kavuşturulabilirler. KiT'lerin bugünden yarına özelleştirilmesi o kadar da kolay değildir" (27).

Yine bir panelde konuyla ilgili görüşlerini belirten Şevket Yılmaz "Türk-İş, KiPlerin özelleştirilme gayretleri yerine, Türk ekonomisinin can damarı olan bu önemli ve dev kuruluşların daha iyi işler hale getirilmesi için her çalışmayı destekleyecek, aksi tutuma ise ülke ve toplum yararına karşı çıkacaktır" demektedir (28).

b- Uluslararası Kamu Görevlileri Federasyonu (PSI)'nin Görüşleri: (Ülkemizde Sağlık-İş, Yol-İş, Harb-İş ve Genel-İş bu federasyonun üyesidir).

9 Kasım 1987'de Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi üzerine yayınladıkları bildiride özet olarak şu görüşlere yer verilmiştir.

Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi yeni muhafazakar ekonomi politikasının temel taşlarından biri olduğu ve bunun yaratacağı olumsuz sonuçlardan dolayı karşı çıkılması gerektiği belirtilmekte ve şu şekilde devam edilmektedir.

"Özelleştirilmeye gidilmesiyle:

— Ücretlerde ve yararlanılan sosyal hizmetlerde düşüş görülür.

— İş ve iş başında eğitim olanakları daralır.

— Çalışma temposunun hızlanması ve iş araçlarının yetersizleşmesi nedeniyle çalışma koşulları kötüleşir.

— Sendikalaşma hakkının kullanımı olumsuz yönde etkilenir.

— Özel sektör maliyeti düşürmek için hizmet standardını düşürür, çalışma koşulları kötüleşir ve ücretler kısılır."

özelleştirme ile işçi azaltılmasına gidileceğine değinilen bildiride özelleştirmeye karşı çıkılması gereği vurgulanmaktadır.

c- Petrol-İş'in Görüşleri: Petrol-İş Sendikası Genel Sekreteri Münir Ceylan 23 Kasım 1987 günkü Dünya Gazetesi'ndeki yazısında şu görüşlere yer vermektedir:

"özelleştirme özünde bir demokrasi sorunudur... Petkim gibi son derece kârlı ve önemli bir üretim potansiyeli olan kuruluşun devlet eline bırakılarak riske atılması ve Sümerbank'ın ise özel sektörün faaliyet sahasında ona

ELEKTRİK MÜHENDİSLİĞİ - 357

c- TÜSİAD'ın Görüşleri: Hükümet düzeyinde çalışmalar sürerken özelleştirilmeyle ilgili yetmiş sayfalık TÜSİAD tarafından "Özelleştirme, KİT'lerin halka satışında Başarı Koşulları" adlı 29 Mayıs 1986'da bir broşür yayınlandı.

Dünyada özelleştirmeyi en iyi uyguladığı iddia edilen İngiltere üzerine ağırlıklı yer verilen raporda özet olarak şu görüşlere yer verilmiştir:

Özelleştirmenin genel amaçları:

— Serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek: KİT'leri özelleştirmede tekelliliği engelleyecek hukuki ve ekonomik önlemler alınacağından kalite düşüklüğü, iflas tehlikesi ve fiyat yönünden piyasa ekonomisi güçlenecektir.

— Ekonomide verimliliği yükseltmek: Geri teknoloji, aşırı istihdam ve atıl kapasite nedeniyle KİT daima özel kesimden daha düşük verimlidir, özelleştirme bu durumu gidererek genel verimlilik düzeyini yükseltecektir.

— Gelir dağılımını iyileştirmek: Yüksek kârlı KİT'lerin pay senetlerinin çalışanlara ve düşük gelirli gruplara aktarmak, onlar için bir ölçüde yüksek gelir sağlamak gelir dağılımını iyileştirir.

— Sermaye mülkiyetini tabana yaymak: Satılan pay senetleriyle mülkiyet tabanda gelişecek ve emek sermaye ilişkileri rahatlayacaktır.

Sermaye piyasasını geliştirmek: Sermaye piyasası yeterli miktarda hisse senedi tahvil gibi değerlerin varlığıyla gelişir. Özelleştirme piyasada değerleri artıracak ve piyasayı geliştirecektir.

özel Amaçlar:

— Kamu tekellerini kaldırarak rekabete imkan verecektir.

— Kamu sektörünün dış finansman ihtiyacını azaltmak: Devletin bunlara yaptığı sübvansiyonlar kısıldığından enflasyon azaltılabilecektir.

— Hazine veya KİT ana işletmesi için fon yaratmak: Satılan KİT'lerden elde edilen gelirlerle yeni yatırımlar için fon sağlanmış olacaktır.

— Yabancı sermayenin katkısı sağlanarak KİP'lerin verim düzeyini yükseltecektir.

Uygulamaya İlişkin Yöntemler:

— Satılacak KİT önce A.Ş. ye dönüştürülür.

— Teklif alma yoluyla hisse senedi satışı önerilmelidir.

— Özel satış veya doğrudan satış: "Sümerbank, Yem ve Süt Sanayi İçin"

Kamu özel kesim ortaklığı önerilmekte. Burada yönetimin özel sektöre yapılması istenmektedir.

— Batıdaki uygulamalar iyi takip edilmelidir.

TÜSİAD'tan Hükümete öneriler:

— Özelleştirme kamuoyuna iyi anlatılmalıdır: Özelleştirmede mütevazı gelirli kişilerin pay edinme koşulları yaratılmalı. Özelleştirmenin işsizlik aratmayacağı halka anlatılmalı hatta yeni iş sahaları yaratacağı anlatılmalıdır.

— İyi bir özelleştirme yasası çıkarılmalıdır.

— Ana koşulların ve onlara bağlı uygun düzenlemelerin tesbiti açısından çalışmaların zamanlaması ve sıralaması lazımdır. Bunun için önce anonim şirketleşme sağlanmalıdır. Tekeller kaldırılmalı ve yeniden tekelleşmeyi önleyici yasalar çıkarılmalıdır.

— Pay senetleri değerleri dikkatle ve kısa sürede yapılmalıdır.

— Hazinesin ortak olacağı sineklerde devletin durumu açıkça belirtilmelidir.

— Geçici KİT yönetimleri oluşturulmalıdır.

— Satışlarla müşteriler ve alıcılar arasında yapısal denge oluşturulması sağlanmalıdır.

d) MESS'in Görüşleri: MESS Başkanı Bahri Ersöz'de, kâr eden yatırımların halka satılmasını önerek şu görüşleri ileri sürmektedir. "Türkiye'de KİT'ler niçin vardır? sorusunu cevaplamak lazımdır. Özel teşebbüsün kafi sermaye birikimi olmadığı için devlet bunları kurmak zorunda kalmıştır. Ama daha evvel de özel sektör tekstil, deri gibi bir çok sahalarda maaffak olmuştur.

Şimdi devlet artık halk için vardır. Halka, zarar da olanları satmanın anlamı yok, önce kârlı olan yatırımlar satılmalıdır. Devletin yüzde 40-50 ortak olduğu kuruluşlar var. Önce bunları elden çıkarması lazım, bundan sonrada Sümerbank gibi diğer kuruluşların hisse senetlerini satışa sunmalıdır. Aynı şeyi İngilizler, Fransızlar yaptı ve muvaffak oldular." (31).

Petkim özelleşmeye hazır

• JCTJrttf özelleştirme öncesinde yet OenecekfitUm'In Tmodernize edHımsi amacıyla. İngiliz CMM System ttrmaaina yaptırılan master plan çalışması tamamlandı. M H » Genel Müdürü Faruk Yağcı, master çalışması dikkate alınarak PMMm'in yenileneceğini söyledi.

D- Çeşitli Kişi ve Akademisyenlerin Görüşleri:

4-10 Mayıs 1987 tarihli Ekonomik Bülten'de Vecdi Seviğ özelleştirmede aceleci davranılmamasını savunuyor ve genel olarak özelleştirmeden yana olduğunu bildiriyor.

"Hayalci olmadan yapılacak özelleştirme, en azından alt yapı yatırımları için bulunamayan paralara yeni bir kaynak oluşturacaktır. Özelleştirme girişimlerinin önündeki en önemli sorun şu anda uygulama taktikleri olarak görülüyor. Bu taktikler arasında koordinasyon sağlanır ve kamu yararı gözetilirse Türkiye ekonomisi için farklı bir dönem başlayacaktır" görüşlerine yer vermiştir.

Ekonomik Bültenin 26 Ekim ile 10 Kasım arasında çıkan üç sayısından özelleştirme üzerine başlıklı üç yazısında Prof. Dr. Nuri Uman özelleştirmenin pratik uygulamalarında konulan hedeflere ulaşamayacağını vurgulamıştır ve şu görüşlere yer vermiştir:

KİT'lerin hisse senetlerin önce çalışanlara satılarak mülkiyetin tabana yayılması savına karşı"... Teorik olarak doğru olan bu yaklaşımın uygulama şansı oldukça zayıf görülmektedir. Yüksek enflasyon nedeniyle reel ücretleri gerileyen işçiler hisse senetlerini nasıl alacaklardır.

Hisse senetlerinin çalışanlar tarafından alındığı kabul edilse bile bu senetler diğer tasarruf araçları kadar getiri sağlayamadığı takdirde, değerini yitirecektir.

...projenin atıl yatırımları verimli alanlara çekmek hedefi yerinde olmakla birlikte bu günkü koşullarda ulaşılması oldukça güçtür."

Hükümetin daha çok alt yapı yatırımlarına yönelmek amacıyla KiT'leri elden çıkarmak istemesinin doğru olmadığına değinen Uman "Ülkenin koşulları 1930 ya da 1950'lerdeki kadar olmasa bile, ekonomik kalkınmasını hızlandırılması, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, sosyal amaçlı mal ve hizmetlerin üretilmesi ve işsizliğin azaltılması için devletin bazı KiT'leri elinde bulundurmasını ya da yeni KiT'ler kurmasını gerektirmektedir." demektedir.

KiT'ler özelleştikleri takdirde daha verimli çalışacağı savına karşı çıkanlara özelleştirmenin zamanının iyi seçilmesine ve halkın hisse senedine olan güveninin sarsıntıya uğratılmamasına dikkat edilmelidir tezi savunulmaktadır.

25-28 Aralık 1987 günlerinde Dünya Gazetesinde bir dizi yazısı çıkan Fasih İnal genellikle özelleşmeden yana bir tavır izlemiş ve şu görüşleri ileri sürmüştür. "Özelleştirme devletin ekonomideki etkinliğini azaltarak piyasa ekonomisini serbest şekilde işleyişini sağlar.

...Özelleştirme ekonomide verimliliği artırmaya yarar, özelleştirme sermaye mülkiyetini yaygın hale getirir. Sermaye piyasasını geliştirir ve sermayenin ölü yatırımlara dönüşmesini önler."

özelleştirmeyi savunanlardan biriside, Mehmet Aslıcihan'dır. Aslıcihan 2-7 Kasım 1987 tarihli Ekonoki Bülten' de özelleştirmenin demokrasiyi geliştireceğini buna karşı çıkmanın çağdışı bir tavır olduğunu savunarak şöyle devam etmektedir, "KiT'ler milletin malıdır. Devlette millet için vardır. Katılımcı demokrasinin en güzel örneği olan işçinin ve halkın sanayi mülkiyetine ortak olmasını engelleyelim. Demokrasimiz ancak böyle güçlenir."

Kirlerin bu yapıyla özelleştirilmesine karşı olanlardan biriside Esfenden Korkmaz'dır. Korkmaz Ekonomik Bülten' de 8. Gün Sütununda şu görüşlere yer vermiştir.

"KiPlerin kısa sürede satışı hedeflenirse, zaten cılız olan sermaye piyasası kriz içine girebilecektir. Bu nedenlerden, kamu kesimini daraltıcı politikalar yeniden gözden geçirilmeli, selektif nitelikte, özellikle yatırım ve üretimi teşvik eden, vergi reformu yapılmalıdır. KiPlere ise uzun döneme yayılan kısmi bir özelleştirme getirilmelidir."

Ekonomik Bülten'de görüşlerini açıklayan Prof. Dr. Erol İlyibozkurt özelleştirmeye karşı olmadığını fakat hükümetin özelleştirmeyle elde edeceği gelirlerin iyi kullanılması gerektiğini, aksı takdirde bunun evdeki gümüşleri satıp barda, pavyonda yemek, anlamına geleceğine dikkat çekmektedir. Ve özelleştirmenin bu açıdan değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak şu görüşleri savunmaktadır:

"Özelleştirmelerin, 1970'lerin getirdiği uluslararası para ve döviz kuru sistemlerinin ekonomilerde gerekli kıldığı

yapısal değişmelerin sonucu olduğu kabul edilmeli, fakat elde edilen gelirler ne olacak, kuruşu kuruşuna açıklanmalı, ne gibi alt yapı yatırımları yapılacak, enerji yatırımlarına ne kadar aktarılacak, reel ücret seviyesine yansımaları ne olacak? Önemli olan hususların cevabını almak ve uygulamayı bu cevapların ışığında izlemektir."

Ekonomik Bülten'de görüşlerini yayınlayan Dr. Mehmek Ali Görür hisse senetlerinin çalışanlara satılmasıyla özelleştirmenin yararlı olacağını, verimliliğin artacağını ve toplumda sosyal barışı sağlanacağını belirterek şöyle devam etmektedir:

"... Günümüzde ülkemiz sanayiinin karşı karşıya bulunduğu belli başlı sorunlardan biriside verimlilikteki düşüklüktür. Bu husus başta MPM olmak üzere, bu konuda araştırmada bulunan birtakım kuruluşlarca şüpheye yer bırakmayacak şekilde belirlenmiş bulunmaktadır...." Bu durum özellikle kamunun sermayesine tamamen veya kısmen katıldığı işletmelerde oldukça belirgin bulunmaktadır. İşletme sermayesinde pay verilmesi ile çalışan personelde işletmeye olan bağlılığın artacağına sorumluluk duygusunun gelişeceğine ve bu durumun verimlilik ve dolayısıyla üretim artışı ve kârlılığa etki edeceğine inanmalıyız."

12 Eylül'den sonra Bütçe Maliye-Plan Komisyon Başkanlığı yapan ve o dönemde özelleştirmeye ilişkin çalışmalar yapmış olan Prof. Dr. Mustafa Aysan ise 13 Kasım 1987 tarihli Dünya Gazetesinde özelleştirmeye küçük birimlerden başlanması gerektiğini böylece gerekli amaçların daha iyi sağlanacağını savunmakta ve bu görüşünü şu şekilde anlatmaktadır:

"...özelleştirmeyi bir çok işletme birimini içinde toplayan büyük birimlerden başlatmak, ortaya çıkaracağı şiddetli çıkar çatışmaları ve tartışmaları yüzünden olanaksız denemek kadar güç bir iştir. ... Bu konuda sonuç alınmak isteniyorsa özelleştirmenin en küçük KiT birimlerinden başlaması, bütün değerlendirme yöntem ve sonuçlarının kolay anlaşılır broşürlerle halka açıklanması ve görevin Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu kararıyla ilgili ana şirketlere verilmesi daha uygun olacaktır... Böyle bir yöntem değişikliğinin özelleştirme işlerimizin beklenen sonuçların elde edilmesini çok çabuklaştıracığı görülmektedir."

Dünya Gazetesinin 9 Kasım 1987 tarihli sayısında görüşlerini açıklayan Yılmaz Ulusoy özelleştirme için dış ve iç şartların yeterli olmadığı görüşüne yer vermekte ve şöyle demektedir.

"... özelleştirmenin Türk ekonomik yapısı içinde gerekli olup olmadığı değil, varlıkları trilyon lirayla ifade edilen kamu paylarının üçüncü kişilere satışında Türkiye'de ki ve dünyadaki ekonomik ortamın yeterli olup olmadığı ve buna bağlı olarak, özelleştirmenin başarısı için bu konuda yeterince talep yaratılıp yaratamayacağıdır.

...Burada önemli olan nokta sermaye piyasasının, özellikle hisse senedi yönünden spekülâtif bir piyasa olduğu ve spekülâtorlerin piyasada etken bir rol oynadığıdır. Dolayısıyla dış etkenler dahil, çok çeşitli nedenler bu piyasayı etkileyebilmektedir.

Türkiye'de özelleştirme girişimi bir yandan dış etkenlerin olumsuz olduğu bir döneme rastladığı gibi ekonomik istikrarın başlıca bozucu unsuru olan enflasyonunda yüksek olduğu yıllara rastlamıştır. Bizzat devletin kendisi çıkardığı ve piyasayı doyma noktasına getirdiği kamu menkul değerleriyle satışa çıkardığı kamu işletmelerinin en önemli rakibi durumundadır."

Milliyet Gazetesinde Prof. Mümtaz Soysal görüşlerini Türk Tarihinin en büyük yağması" başlıklı yazıda açıklamıştır.

Yazıda KiT'lerin bu haliyle halkın malı olduğuna değinen Sosyal KiT'lerin özellikle yabancıların eline geçmemesine dikkat çekmekte ve şu görüşü savunmaktadır.

"...zaten halkın olanı hemde üstüne para alarak yeniden halka satmak ne demektir? Doğru dürüst işletirseniz, geliriyle de halkın hizmetleri görülür. Hele, Türkiye'nin binbir güçlük ve sıkıntıyla kurabildiği ve düzelttikleri zaman planı kalkınma için daha uzun yıllar akıllıca kullanılabileceği işletmeleri yabancılara satmak, demek günlük işler için gelir bulmak uğruna Türkiye'yi yeniden 60-70 yıl öncesinin ortamına döndürmek demektir.

...Tıpkı borçlanmanın yükü gibi bu günkü satış hovar dalığının yüküde çocuklarımızın ve torunlarımızın sırtında olacaktır."

Özelleştirmede dış ve içtup ekonomik şartlar yeterli mi?

Sermayesi tümüyle veya kısmen Devlet a* işletmelerdeki pay lann özelleştirilmesi (3'ncü kişilere sairinin) siyasi-9(ticaret)tarafın<an programına alınmış ve uygulama girişimlerine başlanmıştır. Gittinlın tamamlan konusu haline gelen Ötellettoned* bUm Oiertnde durmak iste-riğimiz husus, özelleştirmenin Türk ekonomik yapısüçünde gerekli olupT olmadığđ değil, varlıktan trilyon>rayla ifade <dilen kamu paylarının, uü.üncü kişilere satışında Türkiye'deki v>. Dünya'daki ekonomik otta-mm yeterli olup olmadığı v> buna bağılı olarak, SMDestamenin başarı-j sı için bu konuda yeterince talep yaratılıp yaratılanıyacağıdır.

IV- DÜNYADA ÖZELLEŞTİRME

Bu gün bütün dünyada özelleştirme hareketlerinin devam ettiği bir gerçektir, özelleştirmelere, liberal ve muhafazakar hükümetler öncülük etmekle birlikte bugün Portekiz'de sosyal demokrat iktidar, Avusturya'da sosyalist hükümet öncülük etmektedir. Ayrıca yıllarca özel mülkiyete karşı olan "sosyalist ülkelerde serbestleştirme girişimlerinin bulunmaktadırlar.

a- İngiltere'de özelleştirme: Bu ülkede işçi partiseyle muhafazakar parti arasındaki iktidar mücadelesi ile KiT'lerde sürekli eldeğiştirmiş fakat son sekiz yıllık muhafazakar iktidar döneminde İngiltere özelleştirmenin öncüsü durumuna gelmiştir. Hatta Thatcher için "iyi fiyat bulsa Oxford ve Cambridge'i satışa çıkarır." denilmektedir.

Thatcher iktidarı döneminde özelleştirilen ve özelleştirme çalışmalarına başlanılan kurumlar şunlardır (32).

British Telecom, Břtish-Gas Company, Büyük şehirlerin su işletmeleri, çeşitli dok idareleri, İngiliz Hava Yolları, Hava Meydanları; İngiliz Çelik Kurumu, BMC ve Leyland

otomotiv kurumları ve çeşitli ticari kurumlar. Muhafazakar hükümet, ekonomiye rekabet gücü kazandırmak, verimliliği ve karlılığı artırmak, ekonomiye daha fazla fon yatırılmasını sağlamak, ulusal ekonomiyi kendi içinde yeniden düzenleme mülkiyeti geniş kitlelere yaymak, ekonomik demokrasiyi oluşturmak, ekonomik cihazlanmayı yenilemek ve bütçe üzerindeki KİT yükünü kaldırmayı hedeflemektedir.

British Telecomun satışında 1.7 milyon kişi pay almıştır (33).

10.4.1986 tarihli Financial Times ise "Özel lokomotif Projesi başarılı oldu" başlıklı haberi vermektedir.

8.4.1986 tarihli Financial Times Hükümetin "tarımla ilgili çeşitli işletmeleri özelleştirmesine çiftçilerin tepki gösterdiği" haberini vermektedir.

Dünya Gazetesi'de Vecdi Seviğ imzalı bir haberde İngiliz Hükümetinin BP'yi özelleştirmede güçlüklerle karşılaştığını duyurmaktadır.

İngiliz Sanayi Bakanı Cecil Parkinson, Central Electricity Generating Board "CEGB'in özelleştirilmesinde alışılmışın dışında bir plan uyguluyor ve şirketi küçük küçük parçalara bölüp 5-6 yıllık bir sürede satmayı hedefliyor.

İngiltere'de KİT'leşmeden yana olan işçi partisi ise "kamu mülkiyeti altında birleşme, üretim birimlerinin modernizasyonu ve verimliliğin büyük ölçüde artırılmasını sağlayacaktır. Kamu mülkiyeti araştırma ve geliştirme koordinasyonuna imkan verecek ve rekabetten doğan israfı önleyecek, maliyeti düşürecektir." (35) görüşünü savunmaktadır.

b- Fransa'da özelleştirme: Fransa'da eskiden beri devlet girişimciliği egemen olmuştur. Fransız ekonomisinde KiT'lerin payı % 22.8 dir. Fransa'da da İngiltere benzeri çatışma vardır. Sosyalist parti KİPleşmeyi savunurken Chirac Hükümeti özelleştirmeden yanadır. Ancak küçük çaplı bazı özelleştirmeleri Mftterand da yapmıştır. Örneğin 86 seçimlerine 12 gün kala Avrupa Radyo-Hachet firmasına satılmıştır.

Fransız Başbakanı Chirac özelleştirmeye gidilmesi nedenlerini şöyle sıralamaktadır. "Yıllardan beri devlet güdücülüğüne eğilim göstermiş olan ve bu nedenle yönlendirilmiş, hatta kolektifleştirilmiş bir topluluğa dönüşmekte olan toplum kendisini yıkacak ve kişisel özgürlükleri uflayacak duruma gelmişti. İşletmelerimizi mahkum eden rekabet edemez duruma düşüren yapıyı ve düzeni ortadan kaldırmak ve ekonomik canlılık olanaklarını hazırlamak gerekir." (36)

Chirac hükümetince özelleştirilen ve özelleştirilecek olan kuruluşlar şunlar: (37)

BNP, Societe Generale, Credit Lvonnals, CCF, Credit Du Nord gibi bankalar, UAP, GAN, AGF gibi sigorta şirketleri, CGE, Saint-Gobain, Pechinev, Rhone-Poulenc Thomas CSF, Elf-Aquitae gibi sanayi kuruluşları ve Paribus, suez gibi finans kuruluşları Chirac Hükümeti bunları yaparken millileştirme çalışmaları sırasında yurtdışına kaçan Fransız sermayesini çekmeyi hedeflerken, ABD, Kanada ve Japonya sermayelerinde çekmeyi hedeflemektedir.

c- Almanya'da özelleştirme: İngiltere ve Fransa'nın aksine Almanya KİT oluşturmada veya özelleştirmede politik nedenlerden çok ekonomik gereklerle göre karar alıp eyleme geçen bir ülkedir.

Almanya'da KİPlerin payı % 14 tür. Bu ülkede özelleştirme çalışmaları 1956'dan beri devam etmektedir ve ilk olarak Preussag adlı kuruluş daha sonrada wolkswagen'in bir kısım 1960'la özelleştirilmiştir. (38)

Almanya'da özelleştirme de mülkiyeti tabana yayma hedefi vardır. Bu da açıkça Volkswagen'in satışında görülebilir. Yine önce özelleştirilen elektrik dağıtımı 1967'de yeniden ekonomik nedenlerle KİPleştirilmiştir.

Fakat KOHL Hükümeti bir çok kuruluştaki devlet paylarını satmayı düşünmüştür. Bunların başlıcaları şunlardır: (39) VİAG, Wolkswagen, rakla Seismos, ING, Deutsche Prand Brie-Fanstald, Deutsche Siedungs, und Lendersreten bank Deutsche, Luftfansa, DIAG, GFN, Shenker, Deutsche Verkehrs.

d- İtalya'da özelleştirme: Diğer örneklerin aksine İtalya'da özelleştirmeyi sosyalist hükümetler yapmaktadırlar. Fakat İtalya'da yoğun özelleştirilmeler yoktur.

İtalya'da zaman zaman görülen özelleştirilmeler, ulusal ekonominin rasyonelliği, kaynakların rasyonel kullanılması, optimum işletme koşulları, dış rekabette güçleme, işsizliğin önlenmesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Herhangi bir KİT'in kendi mali yapısını güçlendirmek için bazı işletmelerini sattığıda görülmektedir." (40)

EFIM grubu iki ısıtma-soğutma ve mühendislik işletmesini özel kesime satmıştır (41).

Büyük Kırlerden olan İRİ, AERİTALIA'daki hisselerini satmıştır (42).

Yine İRİ zarar eden FİNSİDER adlı demir-çelik kuruluşunu özelleştirmiştir (43).

e- Portekiz'de özelleştirme: Portekiz'de özelleştirme sosyal demokrat hükümetçe yürütülmektedir (44).

Bundan 13 yıl önce "Millileştirme" adı altında yapılanlar Temmuz 1987 de parlamentoya özelleştirilmesi için getirildi ve Sosyal Demokrat Hükümetçe desteklendi.

Hükümet "Millileştirmenin" dezavantajlarını gözönüne alıyor fakat yavaş yavaş ve geniş kapsamlı özelleştirmeyi savunuyor. Özelleştirme için 59 büyük endüstri kuruluşu, 16 banka ve 40 sigorta şirketi düşünülmüyor.

Fakat, buradaki sorunda anayasaya girmiş olan "Millileştirme" kavramının değiştirilmesidir. Portekiz Hükümeti anayasa değişikliğinin yolunu bulmaya çalışmaktadır.

f) Avusturya'da özelleştirme: 18 Eylül 1986 tarihli Financial Times "Avusturya, Endüstrisinin rasyonilasyonu ile karşı karşıya" başlığıyla verdiği haberde şu bilgilere yer verilmektedir.

KİTler bunalım içerisinde. Ve hükümet bir yıl içerisinde KİTlerde personel azaltımı dahil bazı düzenlemelere gidecektir. Bu kararda etken olan KİT'lerin muazzam derecede zarar etmeleridir.

Sosyalist Hükümetin aldığı bu kararların hiçbir ciddi eleştiri ile karşılaşmadığı görülmüştür. Sadece halkın ne çeşit bir tepki göstereceği bilinmemektedir. Hükümet

özelleştirmeye, haberleşme ve ticaretle ilgili kuruluşlardan başlamıştır.

g) Diğer Ülkelerde özelleştirmeler: Hollanda Ulaştırma "KLM" ve sanayideki HOOGOVENS adlı kuruluşları özelleştirmiştir (45).

İspanya müsadere yoluyla KİT haline koyduğu RUMASA grubunu tekrar özelleştirmektedir (46).

İskandinav Ülkelerinde değişik bir seyrizlenmektedir. Buralarda özelleştirme ve KİPleştirme beraber olmaktadır. İsveç'te bankacılık ve enerji alanında (47), Norveç'te ise yine enerji sektöründe özelleştirilmelere gidilirken (48), Danimarka'da maden işletmeleri özelleştirilmektedir.

Japonya'da dört büyük KİT'in özelleştirilmesi düşünülmektedir. Bu kuruluşlar Japon Telefon İdaresi "NJT", Japon Tütün Kurumu "JTI" Japon Ulusal Demir Yolları "JNR" ve Japon Hava Yolları "JAL" dir.

Japonya ilk olarak NTT'nin tekeline ortadan kaldırmış daha sonra mükemmel bir taşımacılık kuruluşu olan JNR'yi özelleştirmiştir. JNR 20 yıldır zarar etmektedir. JNR'nin özelleşmesiyle birçok işçi işsiz kalmış fakat bunlar eğitilerek başka alana aktarılmıştır (49).

Yine finansal Times'ın çeşitli tarihlerdeki haberlerinde Hindistan'da haberleşme alanında, Meksika'da bankacılık, otelcilik ve sanayi alanında, Arjantin'de gemicilikte özelleştirmeye gidildiği belirtilmektedir.

BÖLÜM 3-SONUÇ

Dünyada belli bir dönem ekonomik bir model olarak imzasını atan KİTler ve KİPleşme olgusu, özelleştirmeyle yeniden gündeme gelmiş ve uzun süre gündemde kalmaya ve tartışılmaya aday görünmektedir.

1970'li yılların sonuna doğru Keynezyen yatırım politikaları enflasyonist baskılar yaratarak sermayenin dolaşım sürecini ve birikimini kesintiye uğratmıştır.

Ülkemizde Kırlerin verimsiz çalışmaları, devlete yük oldukları, kamu harcamalarının artmasına ve enflasyonun nedenlerinden biri oldukları konusunda yani KİPlerin yeniden düzenlenmeleri konusunda bir ortak görüş olduğunu söyleyebiliriz. Yapılan tartışmalar ve belirtilen görüşler çözümlerin farklılığı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özelleştirmenin yoğun bir şekilde yapıldığı ülkelerde, olay kamuoyunda enine boyuna tartışılmaktadır. Oysa Ülmizde değişik bir süreç izlenmektedir. Sınırlı tartışmaların yapıldığı kamuoyunu hükümet pek dikkate almamaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu Başkanı Prof. Dr. İsmail Türk "... maalesef ülkemizde yabancılar ne söylerse doğrudur anlayışı var." diyerek hükümetin özelleştirme raporunu yabancılara hazırlatmasına ve kamuoyuna açıklamamasına tepki gösterenlerdir. Hükümetin bu yaklaşımına karşı olanlardan birisi de Prof. Dr. Mustafa Aysan'dır. Prof. Dr. M. Aysan bu konudaki görüşünü şu şekilde belirtmektedir; "Kamuoya ait bir malın halka satılması, kapalı kapılar ardında ve gizli kapaklı cereyan etmemelidir. Özelleştirmeyi yabancı firmaların önerilerine göre yapmaya çalışmakla bu iş yürümez. Özelleştirme işini kendi içimizde çözecek uzmanlar varken, yabancıları çağırdık. Bu yabancı şirketlerin hazırladıkları raporlar da üstelik herkesten gizleniyor. Bu gizlilik doğru değildir." (50)

özelleştirmeye gidilirken bundan etkilenecek toplumsal kesimler dikkate alınmalıdır. Çalışanların konumu, temel mal ve hizmet üreten KİT'lerin hizmet sunduğu alanlarda tüketici durumunda olan düşük gelir gruplarının korunmasının nasıl sağlanacağı açıkça belirtilmelidir, özelleştirmenin genel ilkeleri yoktur. Fakat genel kabul gören ilkesi her ne pahasına olursa olsun anlayışı yerine, hukukun temel ilkelerine bağlı kalınarak gelişmeyi şiddete başvurmadan sağlamak hedeflenmelidir. Olası sonuçlar üzerine hazırlıklı olunması ve kamuoyunda konuyla ilgili akla gelebilecek tüm sorulara yanıt verilmelidir.

Çeşitli dönemlerde hükümetler bölgesel istihdamı sağlamak, işsizliğe kısmi bir çözüm getirmek amacıyla KİP leşmeye gitmişlerdir. Bu durum asıl olarak alt gelir gruplarına, sosyal devlet anlayışı çerçevesinde hizmet sunma amaçına yöneliktir.

Sürekli olarak "kaynak israfı" adı altında gösterilerek devletin alt gelir gruplarına sağladığı bir takım olanaklar kısıtlanmaktadır. Kamunun genel ekonomi içerisindeki payı küçültülmeye çalışılırken bir takım temel mal ve hizmetlerin fiyatları hızla artırılmaktadır. Bu uygulama en belirgin haliyle sağlık ve eğitim hizmetlerinde kendini göstermektedir. Bir yandan devlet okulları eğitim düzeyi düşürülürken, özel okul uygulamaları özendirilirken, devlet hastanelerinde de sağlık hizmetleri aşırı derecede pahalı bir konuma getirilmektedir.

özelleştirmeyle gündeme gelen en önemli sorunlardan birisi de KİT personelinin durumudur. Özelleştirme gerekçesi olarak sunulan Kirlerdeki istihdam fazlalığına özelleştirilmeden sonra nasıl bir çözüm getirileceği ciddi bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Henüz özelleştirme uygulamalarının pratik olarak başlamadığı dönemlerde "kamu çalışanlarının ücretlerinin düşük olduğu, dinamik kamu görevlilerinin salt kıdemsizlik nedeniyle düşük ücret aldığı ve bu haksızlığın giderilmesi gerekliliği..." gibi başlangıçta oldukça iyi niyetli bir görünüm altında ortaya atılan 'sözleşmeli personel uygulaması' temelde özelleştirmenin bir parçası, bir alt basamağıdır.

Sözleşmeli personel uygulamasıyla, yüksek ücret akJatmacasıyla kamu çalışanları örgütsüzleştirilmektedir. Böylece KİTler özel sektör için cazip hale getirilmeye çalışılmaktadır. Sözleşmeli personel ne işçilerin, ne de memurların yararlandığı haklara sahiptir. Sözleşme dö-

nemi sona erdiğinde kendini kapı önünde bulursa başvurabileceği hiç bir kurum da yoktur. Yani, özel sektör satın aldığı kamu kuruluşu çalışanlarını gerektiğinde hiç bir yasal engelle karşılaşmadan işten çıkarabileceği gibi bunların tazminat yükündende kurtulmuş olacaktır.

Sendikaların özellikle dikkat çektiği bu konu özelleştirmeyle gündeme gelebilecek ciddi toplumsal sorunlardan sadece birisidir.

Kirlerde istihdam fazlalığı olduğu hükümet çevrelerince sık sık yinelenmektedir. Sendikalar, özelleştirmeye gidilmesiyle yoğun bir işsizlik yaşanacağı kaygısını taşımaktadırlar. Japonya'da demiryolu taşımacılığı özelleştirildiğinde yoğun bir işçi çıkarılması olmuş. Fakat, Japon hükümeti bu işçileri eğiterek başka alanda istihdam etmiştir, işsizlik oranının oldukça yüksek olduğu ülkemizde başka alanda istihdam şansı yoktur. Sendikalar bu duruma özellikle dikkat çekmektedirler. Petrol-İş Sendikası Genel Sekreteri, Münir Ceylan "...sosyal devlet ilkesinin gerçekleşmesinde büyük payı olan KİT'lerin özelleştirilmesi ile istihdam sorunu ağırlaşacak, kitleler halinde işçi çıkarmaya gidilecektir." (51) şeklinde olaya dikkat çekmektedir.

Sendikaların bir diğer kaygısı da özelleştirmeye gidilen alanlarda işçi çıkarımını göze alamayan yöneticilerin maliyeti düşürmek için iş aletlerinde kalite düşüklüğüne ve iş koşullarında kötüleştirmeye gittikleri konusundadır, bu durum Uluslararası Kamu Görevlileri Federasyon(PSI)'nin 9 Kasım tarihli bülteninde şu şekilde dile getirilmektedir; "Löndra'da bir mahallenin sokak temizliği özel bir temizlik şirketine devredildi. Üç yıllık sözleşme ile işin alan şirket, üç yıl içinde çalıştırdığı işçilerin ücretini artırmadı. İşçi devri hızlandı." Bu durum özellikle temel mal ve hizmet alanlarında kâr anlayışının ön planda olup olması sorusunu akla getirmektedir.

Özelleştirmeden yana olanların ileri sürdükleri bir görüşte mülkiyeti tabana yaymak, KİT çalışanlarını pay sahibi yapmak böylece verimliliği artırmak ve yabancılaşmayı gidermek ve demokrasiyi geliştirmek. Yaşadığımız ekonomik şartlarda KİT çalışanlarının ve düşük gelir grubunun pay senedi alamayacağı gerçeği ortadadır. Bu durum kaçınılmaz bir şekilde satılan KİT'lerin büyük sineklerin eline geçmesi sonucunu doğuracaktır. 25 Nisan 1988 günkü gazetelerdeki bir ilginç haber konuya çıktıktan getirmek açısından önemliydi; "Koç Grubu TUMOSAN'ı almak istiyor. "Zaten temel amaçlardan biri olan KİT'leri devletin dışına çıkartmak anlayışına da ters düşmüyor.

Hükümetin en önemli hedeflerinden birisi de verilen tüm teşviklere rağmen gelmeyen yabancı sermayeyi ülkeye çekebilme. Bu konu da, bu durumun ulusal çıkarlara ters düşeceği ve yabancı sermaye, tek tek pay senedi alan kişiler şeklinde değil toptan satışlar şeklinde geleceği, bu durumun da mülkiyeti tabana yayma espirisini geçersiz kılacağı şeklinde ikili bir eleştiri ve karşı çıkış söz konusu. Ayrıca gelen yabancı sermaye zaten kârını dışarı transfer edecektir.

KİPlerin ekonomik olarak devlete yük olduğu ve devletin bir an önce bu yükten kurtulması gereği olarak özelleştirmelerinin belirtilmesine karşı, özelleştirme ite ancak

kareden KiT'ler satılabileceğinden zarar edenler devlete yük olmaya devam edeceklerdir ve böylece devletin yükü azalmayacaktır şeklinde bu iddiaya karşı çıkılmaktadır.

KiT'ler verimsiz çalışmaları ve kârlarının büyük kısmının ürünlerine yapılan aşırı zamların oluşturduğu bir gerçektir. Bu durumda tekel durumunda olan bir KiT satıldığında bu konumu devam edecektir. Yani sık sık fiat artışı gündeme gelecektir veya fiat artışı yapma şansı yakalayamayanları zarar etmeye başlayacak ve firmanın hisseleri değer kaybedecek bu durum da sermaye piyasasını olumsuz etkileyecektir.

Özelleştirmeye gidilirken karşılaşılabilecek bir diğer sorun da değerlendirme konusunda olacaktır.

Özelleştirmenin yoğun bir şekilde yapıldığı İngiltere'de tartışmaların temelini kaynakların verimli ve optimum kullanımı konusu teşkil etmektedir. Muhafazakâr hükümet bunu özelleştirme gerekçesi olarak sunarken, İşçi Partisi de özelleştirmeye karşı çıkılma gerekçesi olarak göstermektedir.

Ülkemizde de tartışmaların temelini kaynakların verimli ve ekonomik kullanımı oluşturmaktadır. Özelleştirmeye karşı olanlar KiT'ler için getirilen eleştirileri kabul etmekte fakat bu durumun KiT olmasından dolayı değil işletmelerindeki anlayışlardan kaynaklandığını ve rehabilite edilebileceğini savunmaktadırlar.

Bunun için, KiT'ler tek tek incelenmeli, her birinin aksayan yönleri iyi saptanmalıdır ve bu aksaklıkları giderici yönde önlemler alınmalıdır. Eğer gerçekten kaynakların optimum ve verimli kullanımı hedefleniyorsa, bu kurumlar modern işletmecilik anlayışı çerçevesinde çağdaş yönetimlere kavuşturulmalıdır. Böylece ülke kaynakları daha verimli değerlendirilmiş olacaktır.

Aksi bir tutum ise KiT'lerin ucuz bir şekilde özel sektör ve yabancı sermaye eline geçmesine neden olacaktır. Açıkta belirtilmese de asıl amaç bu mu acaba?

Yoksa, yeniden ekonomik bağımsızlığa ipotek mi konuyor?

KAYNAKLAR

- 1- Ayrıntılı bilgi için bakınız, M. Berra Altıntaş, KiT'lerin özelleştirilmesi ve özelleştirmenin Sermaye Piyasası'na Etkileri.
- 2- Baklacioğlu, KiTler Genel Esaslar, Çeşitli Ülkelerde, Türkiye'de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1976 sayfa 1.
- 3- M. Berra Altıntaş, a.g.e. sayfa 9.
- 4- Sadık Baklacioğlu, a.g.e. sayfa 1.
- 5- Korkut Boratav, Türkiye'de Devletçilik, Savaş yayımları-3, 1982 sayfa 21.
- 6- Korkut Boratav, a.g.e. sayfa 20.
- 7- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (I), İstanbul 1945 sayfa 286.
- 8- Ayrıntılı bilgi için bakınız, Selim ilkin, Türkiye'de Merkez Bankası Fikrinin Gelişimi adlı çalışma.

9- ismet Paşa'nın siyasi ve içtimai Nutukları, sayfa 224-227.

10- ismet Paşa'nın Siyasi ve içtimai Nutukları, sayfa 224-227

11- Cumhuriyet Halk Fırkası Programı, sayfa 11-12, madde 1-ç.

12- smet Paşa'nın Siyasi ve içtimai Nutukları, sayfa 224-227.

13- Selahattin Özmen, KiT'lerin özelleştirilmesi, sayfa 13.

14- Selahattin Özmen, a.g.e. sayfa 17.

15- Selahattin Özmen, a.g.e. sayfa 19.

16- Türkiye'de Devletçilik, SBF Maliye Enstitüsü Yayın No: 16, sayfa 208.

18- Selahattin özmen, a.g.e. sayfa 56.

19- Selahattin özmen, a.g.e. sayfa 59.

20- Adnan Kahveci (Devlet Bakanı), SBF MİTTEP'teki 10.3.1988 günkü söyleşi.

21- Selahattin özmen, a.g.e. sayfa 64.

22- 19.7.1986 tarihli Dünya Gazetesi.

23- SHP, 3. Olağanüstü Genel Kurultayı'nda Kabul edilen Uygulama Politikaları Broşürü.

24- 23.0.1986 tarihli Dünya Gazetesi.

25- 18.7.1986 tarihli Dünya Gazetesi.

26- 18.7.1986 tarihli Dünya Gazetesi.

27- Ekonomik Toplumsal Gelişmeler ve Yol-İş'in Görüşleri, yaym no 1986/10, sayfa 94.

30- Yol-İş Dergisi, sayı 11, 19 Şubat 1988 sayfa 8.

31- 9 Kasım 1987 tarihli PSI Bülteni.

32- Selahattin özmen, a.g.e. sayfa 84.

33- Selahattin özmen, a.g.e. sayfa 22.

34- 26.10.1987 - 2.11.1987 tarihli Ekonomik Bülten.

35-Selahattin özmen, a.g.e. sayfa 1.

36- 14.4.1986 tarihli Le Point.

37- 10.4.1986 tarihli Financial Times.

38- Selahattin özmen, a.g.e. sayfa 91.

39- 5.11.1984 tarihli Financial Times.

40- Selahattin özmen, a.g.e. sayfa 96.

41- 7.1.1986 tarihli Financial Times.

42- 19.12.1985 tarihli Financial Times.

43- 20.1.1984 tarihli Financial Times.

44- Aralık 1987, Ekonomik Bülten.

45- 7.2.1986 ve 14.8.1986 tarihli Financial Times.

46-16.2.1986 tarihli Financial Times.

47- 1.3.1984 tarihli Financial Times.

48- 17.7.1986 tarihli Financial Times.

49- 1.3.1984 ve 23.1.1984 tarihli Financial Times.

50- 9 Kasım 1987 tarihli PSI Bülteni.

51- 23.11.1987 tarihli Dünya Gazetesi.